

FTAMP 17.09.91

<https://doi.org/10.53871/2078-8134.2023.2-09>

Ж.С. Рақыш

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, Алматы, Қазақстан

E-mail: zhumashay19@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-7574-072X

ҚАЗАҚ ПОСТФОЛЬКЛОРЫ: ЖАНРЛАР ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Аңдатпа. Мақалада постфольклордың отандық және шетелдік фольклортану ғылымында зерттелуіне шолу жасалып, ел ішіндегі қауесеттен бастап интернет-фольклорға дейінгі виртуалды коммуникацияны талдаудың қолданбалы аспектілері алғаш рет сараланды. Қазіргі таңда фольклордың статусы өзгеріп, көптеген фольклор жанрлары жаһандану жағдайына байланысты едәуір трансформацияға түскен. Зерттеу нысаны ретінде әлеуметтік желі арқылы таралған постфольклорлық мәтіндер (постфольклордың шағын жанрлары, аңыздар, ғибратты әңгімелер, баталар, жарапазандар, жұмбақтар, мақал-мәтелдер) қарастырылды. Оларды миллиондаған желі қолданушылар оқиды, көшіріп өңдейді, таратады және пікір жазады. Мақалада фольклор заңдылығымен дамиды, бірақ дәстүрлі фольклорға жатпайтын, күнделікті өміріміздің бір бөлшегіне айналған постфольклордың қолданыстық қызметі дәйектелді. Классикалық фольклордың жанрлар жүйесінің постфольклордағы өзгерістері сипатталды, ғұрыптық фольклордың трансформациялануына, бата-тілектердің көп-нұсқалығына, постфольклордағы шағын жанрларға, прозалық фольклорға талдау жүргізілді. Қазақ фольклорының интернет желісінде өмір сүру мүмкіндігі ғылыми тұрғыда зерделеніп, оған баға беру қажеттігі контент талдау барысында дәлелденді. Интернет желісіндегі фольклорлық мәтіндерді іздеу, жиналған мәліметтерді базада сақтау, жүйелеп өңдеу, big data мәліметтермен жұмыс, статистикалық талдау жұмыстары жүргізілді. Зерттеу барысында жүздеген адамға сауалнама жүргізілді, оның статистикалық нәтижесі сарапталды. Қазақ постфольклоры үлгілерін зерттеу бүгінгі күнге дейін фольклортанушы ғалымдардың назарынан тыс жатқан мәдени мұраны зерделеуде түбегейлі жаңа көзқарасты қалыптастыруға мүмкіндік береді. Зерттеу отандық фольклортану тарихнамасы мен дерекнамалық базасын айтарлықтай кеңейтеді.

Алғыс: Ғылыми мақала AP14871567 «Қазақ постфольклоры: генезисі, семантикасы және жанрлар трансформациясы» атты гранттық жоба аясында дайындалды.

Кілт сөздер: постфольклор, интернет-фольклор, жанр, сюжет, нұсқа, мәтін, виртуалды коммуникация.

Zh.S. Rakysh

M.O. Auezov Institute of Literature and Art, Almaty, Kazakhstan

E-mail: zhumashay19@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-7574-072X

Kazakh postfolklore: transformation of genres

Annotation. The article presents an overview of post-folklore studies in domestic and foreign folklore studies and for the first time considers the applied aspects of the analysis of virtual communications, ranging from household rumors to Internet folklore. Currently, the status of folklore has changed, and many folklore genres have undergone a significant transformation due to globalization. Post-folklore texts (small genres of post-folklore, legends, instructive stories, blessings, jarapazans, riddles, proverbs and sayings) distributed through social networks were considered as the object of research. They are read, copied, distributed and

commented on by millions of netizens. The article analyzes the function of post-folklore, which develops according to the laws of folklore, but does not relate to traditional folklore, which has become part of our daily life. The article describes the changes in the genre system of classical folklore in post-folklore, analyzes the transformation of ritual folklore, the multivariance of blessings, small genres, prose folklore in post-folklore. The possibility of the existence of Kazakh folklore on the Internet has been scientifically studied and proved during content analysis. The search for folklore texts on the Internet, storage of the collected data in the database, systematized processing, statistical analysis, work with big data data were carried out. During the study, hundreds of respondents were interviewed, the statistical results of which were analyzed. The study of samples of the Kazakh post-folklore allows us to form a fundamentally new approach to the study of cultural heritage, which still remains out of the field of view of folklore scientists. The study significantly expands the historiography and source base of Kazakh folklore studies.

Acknowledgements: The scientific article was prepared within the framework of the grant project AP14871567 «Kazakh postfolklore: genesis, semantics and transformation of genres».

Key words: postfolklore, Internet folklore, genre, plot, version, text, virtual communication.

Ж.С. Рақыш

Институт литературы и искусства имени М.О. Ауэзова, Алматы, Казахстан

E-mail: zhumashay19@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-7574-072X

Казахский постфольклор: трансформация жанров

Аннотация. В статье представлен обзор исследований постфольклора в отечественной и зарубежной фольклористике и впервые рассмотрены прикладные аспекты анализа виртуальной коммуникаций, начиная от бытовых слухов до интернет-фольклора. В настоящее время статус фольклора изменился, и многие фольклорные жанры претерпели значительную трансформацию в связи с глобализацией. В качестве объекта исследования рассматривались постфольклорные тексты (малые жанры постфольклора, легенды, поучительные рассказы, благословения, жаргапаны, загадки, пословицы и поговорки), распространяемые через социальные сети. Их читают, копируют, распространяют и комментируют миллионы пользователей сети. В статье анализируется функция постфольклора, развивающегося по законам фольклора, но не относящегося к традиционному фольклору, ставшего частью нашей повседневной жизни. Описаны изменения жанровой системы классического фольклора в постфольклоре, проведен анализ трансформации обрядового фольклора, многовариантность благословений, малых жанров, прозаического фольклора в постфольклоре. Возможность существования казахского фольклора в сети интернет была научно изучена и доказана в ходе контент-анализа. Проведены поиск фольклорных текстов в сети интернет, хранение собранных данных в базе, систематизированная обработка, статистический анализ, работа с данными big data. В ходе исследования были опрошены сотни респондентов, статистические результаты которых были проанализированы. Изучение образцов казахского постфольклора позволяет сформировать принципиально новый подход к изучению культурного наследия, который до сих пор остается вне поля зрения ученых-фольклористов. Исследование существенно расширяет историографию и источниковедческую базу отечественной фольклористики.

Благодарности: Научная статья подготовлена в рамках грантового проекта AP14871567 «Казахский постфольклор: генезис, семантика и трансформация жанров».

Ключевые слова: постфольклор, интернет-фольклор, жанр, сюжет, вариант, текст, виртуальная коммуникация.

1 Кіріспе

Өркениет дамыған сайын дәстүрлі фольклордың ғасырлар бойы қалыптасқан өмір сүру аясы тарыла бастайтыны белгілі. Аңыздардың, гибратты әңгімелердің, батаның,

жарапазанның, жұмбақтың, мақал-мәтелдердің әлеуметтік желі арқылы таралған нұсқалары миллиондаған желі қолданушылар оқитын, көшіріп, өңдейтін, тарататын және коммент жазатын интернет-порталдардың негізгі ақпаратына айналды.

Фольклор заңдылығымен дамиды, бірақ дәстүрлі фольклорға жатпайтын, күнделікті өміріміздің бір бөлшегіне айналған постфольклор жөнінде отандық зерттеулердің жоқтығы және генезисі, семантикасы мен жанрлар трансформациясын зерттеу қажеттілігі мақаланың өзектілігін анықтайды. Ел ішіндегі қауесеттен бастап интернет-фольклорға дейінгі виртуалды коммуникацияны талдаудың қолданбалы аспектілеріне ерекше назар аударылды.

Қазақ постфольклорының жанрлар трансформациясы, зерттеу тақырыбының шетелдік ғылымда зерттелу деңгейі сараланды. Постфольклорлық мәтіндерді және цифрлық контентті талдап, постфольклордың жанрлық құрамы мен түрлерін анықтап, классикалық фольклордың жанрлар жүйесінің постфольклордағы өзгерістерін сипаттап, ғұрыптық фольклордың трансформациялануына, бата-тілектердің көпнұсқалығына, постфольклордағы шағын жанрларға, прозалық фольклорға талдау жүргізілді.

Мақалада қарастырылатын мәселелердің өзектілігі жаһандану жағдайында ұлттық құндылықтарымызды, дәстүріміз бен ауыз әдебиетімізді тану, меңгеру, насихаттау қажеттігінен туындады.

2 Материалдар мен әдістер

2.1 Зерттеу әдістері

Зерттеу жұмысында тарихи-функционалды, салыстырмалы, кешенді зерттеу әдістері арқылы постфольклордың семантикасы айқындалды. Постфольклор феноменін зерттеуде жүйелі талдау әдістемесі, салыстырмалы-тарихи талдаудың түрлі формалары, әлеуметтік және этнографиялық сапалық және сандық әдістер (бақылау, контент-талдау, сауалнама) т.б. гуманитарлық ғылым әдістемесі пайдаланылды. Постфольклорлық жанрлардың мәдени-тарихи контекстін қарастырғанда қолданылатын салыстырмалы-тарихи әдіс; фольклор мен әдебиет жанрларын талдауда қолданылатын құрылымдық-типологиялық, текстологиялық, салыстырмалы-типологиялық әдіс; көркем мәтін интерпретациясында қолданылатын герменевтикалық әдіс, интертекстуалды талдау әдістері қолданылды. Интернет кеңістігінде қазақ фольклорлық мәтіндерінің электронды базасын қалыптастыру мақсатында жинақталған материалдарды жүйелеп, саралау үшін эвристикалық, герменевтикалық әдістер қолданылды. Қазақ постфольклорының жанрлық трансформациялануын анықтау кезінде базада сақтау, статистикалық талдау, интернет-контентпен жұмыс жасалды.

2.2 Зерттеу материалдары

Зерттеу жұмысының материалы ретінде интернет желісіндегі фольклордың көпнұсқалығын, ғұрыптық фольклордың трансформациялануын, постфольклордағы шағын жанрларды және прозалық фольклорды зерттеген шетелдік ғалымдардың еңбектері негізге алынды.

Қазақ постфольклорының үлгілері мен интернет желісіне жүктелген фольклорлық мәтіндер зерттеу нысанына алынды. Бұл жұмыстың нәтижесін сала мамандарына, отандық және шетелдік зерттеушілерге де пайдалы материал ретінде ұсынуға бола-

ды. Мақаланың маңыздылығы көпшілік оқырмандар мен мамандардың танымдық сипаттағы зерттеу еңбегіне деген қажеттілігінің молдығы тұрғысынан да айқын.

Зерттеу негізін отандық және шетелдік фольклортану ғылымының базалық теориялық және тәжірибелік зерттеу бағыттары құрайды. Қазақ постфольклорын жинау, жүйелеу, зерттеу мәселесі осы күнге дейін күн тәртібіне қойылмаған. Зерттеуге алынатын материалдар әлеуметтік желідегі, мессенджердегі жазбаларды тұтас жинау арқылы зерделенді.

3 Талқылау

Зерттеу әлемдік фольклортанудағы осы тақырыптағы ұқсас жұмыстардан тек қазақ постфольклоры тақырыбына қатысты мазмұнымен ғана емес, сондай-ақ алғаш рет қарастырылып отырған материалдың құрамы мен аясының ауқымдылығымен ерекшеленеді.

«Постфольклор» терминін алғаш рет профессор С.Ю. Неклюдов 1995 жылы «Живая старина» журналының № 1 санында жарияланған «После фольклора» деген мақаласында кейбір өзіндік белгілерін жоғалтқан қазіргі фольклорды белгілеу үшін енгізген (Неклюдов, 1995: 2-4). Постфольклорды фольклор заңдылығымен дамитын, дегенмен фольклордың ресми анықтамасына сәйкес келмейтін мәтіндер деуге болады.

Постфольклордың мынадай ерекшеліктері: авторының болмауы немесе ұмытылып, ұжымдық, бұқаралық сипат алуы, көп нұсқалығы, өзгергіштігі, мультимедиялық қасиеті оны дәстүрлі фольклорға жақындатады. Постфольклорға қазіргі кезеңдегі фольклор: өлеңдер, анекдоттар, аңыздар, қауесеттер, қорқынышты әңгімелер жатады. Постфольклордың дәстүрлі фольклордан айырмашылығы белгілі бір аймаққа тиесілі емес, жазба түрінде де, желі арқылы да белсенді түрде таралады. Осы тұрғыдан алғанда, постфольклор бұқаралық мәдениетке жатады.

Америка фольклортануында «фольклор» деген терминмен ертегі, жұмбақ, ойын фольклоры мен ғұрыптық фольклор т.б. жанрларды ғана емес, анасының қызына тоқыма өнерін үйретуі сияқты материалдық емес мәдени мұраны да атайтыны белгілі (Иванова, 1995: 237).

Постфольклордың пайда болуын өндірістік және постиндустриалды қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен ғана емес, коммуникация құралдары саласында технологиялық революция нәтижелерімен байланыстыра қарастыру орынды болмақ. Дыбыс жазу құралдары, кино мен теледидар, сосын интернет желісі фольклордың өмір сүру ортасының кеңеюіне әкелді, дәстүрлі фольклордан айырмашылығы да айқындала түсті.

Дәстүрге негізделген, прагматикалық мақсатта қолданылатын фольклор ауызша орындалған сәтте ғана өмір сүретіні белгілі. Қағазға түскен, дыбысы жазылып алынған, бейнетаспаға түскен фольклор туындысы дәстүрлі фольклордан алшақтайды. Қазақ қоғамында жыршы шығарманы орындап отырған сәтте тыңдаушының ынта-ықыласына қарай ұзақ айтуы немесе қысқа қайыруы нақты дәлелденген құбылыс. Яғни айтушы мен тыңдаушы бір мезгілде ауызша таралатын мәтіннің жасалуына ықпал жасай алады. Осы орайда фольклор заңдылығымен дамитын постфольклордың қалыптасу алғышарттары, даму жағдайлары, объективті және субъективті факторлардың әсері ғылыми дискурста саралауды қажет етеді.

2000 жылдардан бастап интернеттің кең таралуы мен Web 2.0 технологиясының жаппай қолданысқа енуі әлеуметтік желілерде интернет-фольклордың белсенді таралуына жол ашты (Грамотчикова, Хоруженко, 2017: 14). Қазіргі таңда жалпы көпшіліктің постфольклор мәтінін қолдануы, желі ішінде таратуы осыған байланысты. Фольклорлық шығарманың мәтіні әр орындалған сайын даралық сипатқа ие болады, сондай-ақ интернет желісінде таралған мәтіндердің де осындай феномендік белгісі көрінеді.

Постфольклор қазіргі мәдениеттегі жаңа фольклорлық құбылыс ретінде және қазіргі фольклортанудың ғылыми мәні жөнінде отандық ғылымда терең зерттеле қоймаған. Орыс және шетел фольклортануындағы осы мәселе жөніндегі зерттеулерге сипаттамалық-сараптамалық деңгейде жазылған қарағандылық фольклортанушы Сәуле Бралинаның бірнеше еңбектері жарияланған (Бралина, 2002: 67-71; Бралина, 2003: 99-103; Бралина, 2004: 86-90; Бралина, 2005: 44-46; Бралина, Демьянова, 2011: 36-43). Яғни осы мәселені күн тәртібіне қоюдың қажеттігі негізделген. Дегенмен онда қазақ тіліндегі постфольклорлық мәтіндер, қазақ тілді интернет-контент арнайы қарастырылмаған. М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында дайындалған «Кибер әдебиет» атты ұжымдық монографияда желі арқылы таралған қазіргі әдебиеттің мәселесі қарастырылған (Кибер әдебиет, 2020).

Постфольклор АҚШ, Ресей, Бразилия, Эстония, Литва, Франция, Венгрия сияқты көптеген елдерде 1990 жылдардан бастап ғылыми тұрғыда қарастырылып, монографиялар мен мақалалар жарияланған (Алексеевский, 2010: 153).

Коммуникативті кеңістіктің өзгерістерін сипаттайтын терминдер орыс ғылымында интернетлор (Неклюдов, 2003), виртуалды фольклор (Рукомойникова, 2004; Лутовинов, 2009), желілік фольклор (Радченко, 2007; Розин, 2007; Фролова, 2007; Метальникова, 2009; Петрова, 2009; Джалилова, 2009), интернет-фольклор (Каргин, Костина, 2009; Ланская, 2009; Алексеевский, 2009; Власова, 2009; Сулова, 2009) деген терминдер қолданылады, мұның ішінде интернет-фольклор деген атау көбірек қолданысқа ие болып келеді. Ал алыс шетелде internet folklore, netlore, computerlore, computer folklore, virtual folklore, cyberlore, e-Folklore, digital folklore деген терминдер жиі пайдаланылады (Алексеевский, 2010: 154).

4 Нәтижелер

Постфольклор пандемия жағдайында қарқынды дамыды. Интернет-фольклорда желі немесе мессенджерлер арқылы келген мәтінді көшіруге, таралатын хабарламалармен танысып, оған редакция жасап, өзгерту, сақтау, жазып алу, ары қарай басқа біреуге тарату – желі қолданушылардың күзіретінде. Интернет-фольклор – жаңа формалар мен жанрлар, чаттар, блогерлердің парақшалары, форумдар, интернет-мемдер, әлеуметтік желілер. Интернет қолданушылар өз әлемі жөніндегі әңгімелерді оқып, танысып, өзгертіп, көптеген нұсқалар мен варианттарда көбейтіп таратады. Интернетте адамзатқа қарсы құпия одақтар туралы, өзге ғаламшар тұрғындарымен кездесулер, магиялық іс-әрекеттер ұсынатын (үшкіру, дуалау және өзіне қарату, кесапат немесе қастық жіберу, түс жору) сайттар пайда болып жатады.

Кез келген цифрлы әлемді меңгерген адам ғибратқа толы аңыздарды өз талғамына қарай жаңғырта алады, кейбір оқиғаларды қосып құрастырып, әсірелеуі немесе

сюжетті қысқартуы да мүмкін және интернеттегі бағдарламалар арқылы бөліседі. Киберкеңістік халықтың виртуалды зердесіне айнала бастады. Тарихи, жер-су, шежірелік аңыздар киберкеңістікте кеңінен таралып, белгілі бір интернет порталдың, сайттардың қызметінде (фото, видео, жарнама), әлеуметтік желілерде пайдаланылуда. Яғни аңыздардың ақпараттық немесе коммуникативті функцияларының белсенділігі артты.

Ал ән өлеңдері авторының ұмытылуы оның фольклорға айнала бастауын көрсетеді. Авторы ұмытылған, елдің есінде көше әндері ретінде сақталған әндерді қазіргі эстрадада танымал әншілер орындап келеді. Ән мәтінін жеткізуші оның авторын білмесе, ол постфольклорға айналады (Неклюдов, 1995: 2-4). Мектеп оқушыларының ән мәтіні де арнайы зерттеу нысанына алынуы керек.

Студент қатарына қабылдау рәсімі, оқу мерзімінің ортасын атап өту дәстүрі, студенттік немесе мектеп кезеңінде қыздар альбомы мен әскери қызметте болған солдаттың альбомындағы жазбалар, әскерге қабылданған мерзімнің басы-ортасы-соңы аталып өтуі постфольклордың жанрлық түрлеріне жатады.

Жасөспірім қыздардың альбомындағы «Гүлденген әлем, пәленшеден сәлем» деп басталатын жазбалар, «Роза гүлді аларсың, Оны суға саларсың. Оны суға салғанда Мені есіңе аларсың» деп жазып, астына гүлдің суретін салып мынадай мазмұндағы тақпақ жазылады: «Гүлді салған себебім, Гүлдей жайна дегенім, Жاپырағын салған себебім. Жайнап өссін дегенім». Осындай мәтіндегі тақпақтар бір альбомнан келесі альбомға көшіріледі. Осыдан біршама уақыт бұрын 11-12 жастағы қыздардың үлкендерге еліктеп құпия түрде альбомға толтыратын тақпақтары көпнұсқалы болады, мысалы, «Қатем болса кешір, Өшіргішпен өшір, Өшіргіш болмаса, Жүрегіңнен өшір!» немесе «Қатесі болса кешір, Өшіргішпен өшір. Өшіргішпен өшпесе, Шын жүрекпен кешір». «Аққуды атпа, досыңды сатпа» немесе «Аққуды атқаның – досыңды сатқаның». Келтірілген мәтіндік мысалдар жекелеген информанттардан алынды.

Топонимдік постфольклордың бір түрі ретінде белгілі бір ескерткіштің орнатылуы туралы ресми мәліметтен өзгеше, басқаша түсіндіру баяны қарастырылады. Кейбір зерттеушілер интернет желісіндегі жанрларды фольклор деп санамайтын жағдайлар кездеседі.

Зерттеуші Дэниел ВанАрсдэйл «Шынжыр хаттардың эволюциясы» атты еңбегінде бақыт хаттарының бірнеше түрін бөліп көрсетеді:

- «таратпасаң бақытсыздыққа ұшырайсың» дейтін мазмұндағы хаттар,
- қайырымдылық жасауға өтініш айтылатын, ақша жіберуді ұсынатын хаттар,
- «таратсаңыз сәттілік әкеледі» дейтін хаттар,
- діни мазмұндағы хаттар,
- бұрын жазылған шынжыр хаттардың мазмұнына пародия ретінде жазылған хаттар,
- айырбас жасау, аса қымбат емес бір зат жіберу туралы өтініш айтылатын хаттар.
- әлемдік рекорд. Мұндай хатты алушыны неғұрлым көп адамға таратуға шақырады, өте көп тиражбен тараса, әлемдік рекорд орнатуға болады, ал таратқан адамдар осылайша белгілі болады деп ынталандырады.
- электронды хаттардың шынжыры.

Еңбекте негізінен, интернетте таралып жүрген электронды хаттарды да қарастыру қажеттігі айтылады. 1993 жылдан бері таралып жүрген электронды шынжыр-хаттардың тақырыптарын келтіреді. Олар: афоризмдер, сақтандыру, ескерту (достар алдындағы міндет), тұтынушылардың ескертулері, мистификация (вирустан сақтану, қайырымдылық, сыйлық жасау), жоғалған балалар туралы хаттар, пародия, патриотизм, петициялар, фотолар мен видеолар, саяси жағдайға қатысты комментарийлер және т.б. (VanArsdale, 2016).

Әлемде интернет фольклор контексінде сатира жанрындағы әңгімелер жиі кездеседі. Мысалы, эзирбайжан зерттеушісі Х.Гулиевтің пікірінше, Көрұғлы бейнесі виртуалды ортада трансформацияланып, эзіл-оспақ түрінде, пародия стилінде, ирониялық формада суреттеледі. Оның пародия кейіпкеріне айналуының әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-мәдени және философиялық аспектілері нақтыланған. Өртүрлі жастағы әлеуметтік топтар Көрұғлы тұлғасын эзіл-оспаққа, пародияға айналдыратыны анықталды. Зерттеуші мұны Facebook пен Twitter-дегі тегтерді қолдану арқылы зерделеген (Guliyev, 2022: 109-125).

Интернет фольклордағы бата жанры да дәстүрлі жанрдан өзгеріске түскені байқалады. Ғұрыптық фольклордағы бата сөзде бақ-дәулет пен ынтымақ тілеуден бақытты өмір туралы түсінік көрініс табады. Халқымыз көшпелі өмірінің мәні болған төрт түліктің көбеюін тілек еткен. Бата сөз жанрында бата берушінің «болсын!» деген егістікке аяқталып отыратын, формула түріндегі сөзге көпшілік «әумин» деп қолдап отырады. Сөз құдіретіне сену және сөз магиясын қастерлеу жөнінде көптеген ғалымдар атап көрсеткен (Howard, 2008: 192-218; Blank, 2009: 260; Hansen, 2009: 194–212; Howard, 2009: 159–174).

Жаңа жылдық құттықтаулар мен тілектер мәтіні тек бірыңғай дауыссыз «ж» дыбысынан қайталанып келіп отыруы айрықша үйлесімділікті көрсетеді: «Жылыстап жылжыған жылымызды жалғастырып, жарқырап жеткен Жаңа Жылымыз жағымды жаңалықтарымен жан-жүрегімізді жылытып, жансарайымызды жаздай жадыратсын! Жаңа жылда жақсылықтар жаңбырша жауып, жақындарымызға жүрекжарды жауһарларымызды жолдаудан жаңылмайық. Жұмысымыздың жемісін жеп, жаңа жобаларды жарқырата жариялап жүруден жалықпайық. Жаңа жылда жиһаз-жарақтарымызды жаңартып, жылы, жайлы жаңа жайымызға жайғасайық. Жанұямызға жамандық жуымай, жан-жағымызға жақсылар, жайсандар жиылып, жақсылықтарда жұбымыз жазылмай, жиі жолығып жүрейік. Жадымызды жарқын жақтарымыз жаңғыртып, жылдан жылға жетістіктерімізбен жетіп, жылы жүзбен жүздесуге жазсын! Жаңа Жылдарыңызбен!!!» немесе «Жаңа Жылдарыңызбен! Жылжыған жылдар жалынды, жайдарлы жастығымызды жылыстатқанмен, жора-жолдастарымызбен жүздестіріп, жақсылықтарға жалғастырып, желдей жүйткіді. Жанымыздағы жарымызбен жылдардың жалына жармасып, 100-ге жетейік! Жасаған жастарымызға, жақын-жуықтарымызға жамандықты жуытпасын! Жылы жүрекпен, жарқылдап жиі жүздесейік!» Бірінші мәтінде бірыңғай дауыссыз «Ж» дыбысынан тұратын жетпіс сөз болса, екінші мәтінде отыз сөз қамтылған. Осындай ерекше жаңа жылдық тілектердің белсенді таратылымда болуы желі қолданушылар арасында сөздің әуезділігі мен үйлесімділігіне мән берілетінін айғақтайды.

Заманауи бесік жыры да жанрлық трансформацияға ұшыраған. Жинақтарда негізінен дәстүрлі бесік жырлары жарияланса, әлеуметтік желілерде олар осы заманға сай түрленіп қолданылады. Бұрынғы бесік жырларында сол заманның тұрмысы көрініс берсе, қазіргі бесік жырлары заманауи ұғым-түсініктермен алмасты. Бұрын анасы баланың туған елін басқыншы, ел шегіне келген жаудан қорғауын арман етсе, қазіргі таңда қоғамда материалдық игіліктер басты мән иеленгені байқалады. Мысалы:

«Әлди-әлди, ақ бөпем,
Колясқаңа жат, бөпем.
Сен бизнесмен боласың,
Коттедж үйде тұрасың.
Айналайын қарағым,
Өскенде бізді бағасың!»

Фольклордың ірі жанрлары, әсіресе жырлар, дастандар постфольклорда бірте-бірте өмір сүруін тоқтатады, оның есесіне постфольклордың шағын жанрлары, аңыздар, қауесеттер, қорқынышты әңгімелер, ғұрыптық фольклордың наным-сенім үлгілері, нәресте туғанда, үйлену тойында айтылатын өлеңдер, кісі қайтыс болғанда орындалатын рәсімдер өміршеңдігін танытып келеді. Қазіргі үйлену тойында орындалатын ғұрыптардың бірі қаланың немесе сол өңірдің көрнекі жерлеріне бару үрдісі қалыптасқан болатын, COVID-19 індетінен кейін бұл үрдіске де біршама өзгерістер енді.

Постфольклордың өзгергіштігі байқалады, бір кезде жиі айтылған анекдоттар корпусы тез өзгеріп отырады. Жалпы саяси тақырыптағы анекдоттар көбірек айтылады, соңғы кезде короновирустық инфекция пандемиясы, маска тағу ережесін сақтау туралы айту белең алған. Анекдотты қоғамдағы жағдайдың, мәдени-әлеуметтік мәселелердің ушығу деңгейін көрсететін барометр деуге болады. Онлайн білім алу жағдайында туындаған анекдоттар гаджетті актив қолданушы ұрпақтың белсенділігін көрсетті.

5 Қорытынды.

Виртуалды коммуникациядағы қазақ постфольклорлық мәтіндерінің электронды базасын қалыптастыру мақсатында жинақталған материалдар жүйеленіп, сараланды, фольклортану әдістемесімен зерттелді. Зерттеуден алынған нәтижелер ерекше әлеуметтік маңызға ие болады, өйткені бір жағынан, қазақ постфольклоры бойынша жаңа, бұрын жарияланбаған мәліметтерден тұратын бағалы мазмұндық және тақырыптық жағынан кең материалдар қоры жиналды; екінші жағынан, қазақ постфольклорының жанрлық өзгерісін таныту бағытындағы зерттеу гуманитарлық ғылым саласы мамандарына арналады. Зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелер филология ғылымының барлық бағыттарында, сондай-ақ жоғары оқу орындары мен басқа да білім беру мекемелерінің оқу процесінде қолданылады. Қазақ постфольклорының жанрлық трансформациялануы талданды, желілік жанрлар, сөйілдік мақсаттағы интернет-контент қарастырылды.

Әдебиеттер:

1. Алексеевский М.Д. Интернет в фольклоре или фольклор в Интернете? (Современная фольклористика и виртуальная реальность) // От Конгресса к Конгрессу. Навстречу Второму Всероссийскому конгрессу фольклористов: Сб. материалов. – М.: ГРЦФ, 2010. – С. 151-166. - URL: http://folk.pomorsu.ru/opensource/alekseevsky_folklor_vinternete.pdf (қаралған күні: 11.03.2022).
2. Бралина С. Альтернативные компоненты фольклорной идентичности // Идентичность в современном мире: Материалы Междунар. науч.-теор. конф. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2002. – С. 67-71; Бралина С. Концептуальная сущность современного фольклора // Язык. Этнос. Картина мира: Сб. науч. трудов. – Кемерово: Комплекс «Графика», 2003. – С. 99-103; Бралина С. Научный статус современной фольклористики // Татищевские чтения: Актуальные проблемы науки и практики: Материалы Междунар. науч. конф. Ч. III. – Тольятти: Изд-во Волж. ун-та, 2004. – С. 86-90; Бралина С. Postfolklore как феномен современной культуры // Вестник КарГУ. Серия филол. – 2005. – № 4. – С. 44-46; Бралина С. Неофольклорные явления в современной культуре // Вестник КарГУ. Серия филол. – 2011. – № 1. – С. 36-43; Кибер әдебиет: Ұжымдық монография / Жауапты ред. Қалиева А.Қ. – Алматы: 2020.
3. Граматчикова Н.Б., Хоруженко Т.И. Постфольклор и интернетлор: учеб-метод. пособие. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2017. – 62 с. – URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54011/1/978-5-7996-2180-3_2017.pdf (қаралған күні: 11.03.2022).
4. Иванова Т.Г. Американская фольклористика о русском фольклоре // Russian Studies: Ежеквартальник русской филологии и культуры. – СПб., 1995. – № 2. – С. 237.
5. Каргин А.С., Костина А.В. Научное осмысление интернет-фольклора: актуальные проблемы и опыт исследования // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 5-18; Ланская Ю.С. Американская «Bogus Warnings» («ложные предупреждения об опасности») и российские «письма счастья» // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 158-169; Алексеевский М.Д. «Что мне водка в летний зной...»: проблемы текстологии фольклора в Интернете // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 71-89; Власова Г.И. Интернет-поздравления как жанр постфольклора // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 294-301; Сулова Т.И. Интернет-фольклор как форма межкультурной коммуникации // Дефиниции культуры. Вып. 8. – Томск, 2009. – С. 286-297.
6. Неклюдов С.Ю. После фольклора // Живая старина. – 1995. – № 1. – С. 2-4. - URL: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-1995-1>. (қаралған күні: 11.03.2022).
7. Неклюдов С.Ю. Фольклор современного города // Современный городской фольклор. – М.: РГГУ. – 2003. – С. 5-24; Рукомойникова В.П. «Виртуальный» фольклор: за и против. – Йошкар-Ола, 2004; Лутовинова О.В. Байка в виртуальном фольклоре // Русский язык за рубежом. – 2009. – № 2. – С. 77-82; Радченко Д.А. Сетевой фольклор как способ осмысления актуальной реальности // Folk-art-net: новые горизонты творчества. От традиции – к виртуальности. – М., 2007. – С. 63-75; Розин В.М. Феномен сетевого фольклора // Традиционная культура. – 2007. – № 3. – С. 15-22; Фролова О.Е. Визуальная специфика сетевого анекдота // Традиционная культура. – 2007. – № 3. – С. 30-36; Метальникова В.В. Байка об ащком баяне (Традиционные фольклорные жанры и их модификации в Интернете) // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 106-116; Петрова А.А. Язык и текст сетевого фольклора: сленг, анекдот и частушка // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 218-234; Джалилова Н.А. Виртуально-фольклорные формы презентации идентичности в Интернете // Интернет и фольклор: Сб. ст. – М., 2009. – С. 294-301.
8. Blank, T.J. (2009) (Ed.). *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. University Press of Colorado. 260 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5>
9. Daniel W. (2016) VanArsdale. Chain Letter Evolution. // URL: <https://carryiton.net/chain-letter/evolution.html> (in Eng.).
10. Guliyev, Hikmet. İnternet Folkloru Bağlamında Parodik Kahraman Algısı: Sosyal Protesto ve Yetişkinliğe Kültürel Geçiş // Millî Folklor. 2022, 136, 109-125. – URL: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=136&Sayfa=111>
11. Hansen, G. (2009) Public Folklore in Cyberspace. In T. J. Blank (Ed.), *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. pp. 194-212. University Press of Colorado. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5.12>

12. Howard, R.G. (2008) Electronic Hybridity: The Persistent Processes of the Vernacular Web. *The Journal of American Folklore*, 121 (480), 192–218. <http://www.jstor.org/stable/20487596>

13. Howard, R. G. (2009) Crusading on the Vernacular Web: The Folk Beliefs and Practices of Online Spiritual Warfare. In T. J. Blank (Ed.), *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. pp. 159-174. University Press of Colorado. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5.10>

References:

1. Alekseevsky M.D. (2010) Internet in folklore or folklore in the Internet? (modern folklore and virtual reality) // From Congress to Congress. Welcome to the Second All-Russian Congress of Folklorists: Sat. materials. – M.: SRCRF. – P. 151-166. - URL: http://folk.pomorsu.ru/opensource/alekseevsky_folklor_viternete.pdf (accessed: 11.03.2022). (in Russ).

2. Bralina (2002) Alternative components of folklore identity // Identity in the modern world: Proceedings of the Intern. scientific-theor. conf. Karaganda: Publishing house of KarSU. pp. 67-71; Bralina (2003) Conceptual essence of modern folklore // Language. Ethnos. Picture of the world: Sat. scientific works. - Kemerovo: Complex «Graphics» S. 99-103; Bralina (2004) The scientific status of modern folklore // Tatishchev readings: Actual problems of science and practice: Proceedings of the Intern. scientific conf. Ch. III. - Togliatti: Publishing House Volzh. university pp. 86-90; Bralin (2005). Postfolklore as a phenomenon of modern culture // Bulletin of the KarSU. Series of Philol. No. 4. S. 44-46; Bralin (2011). Neo-folklore phenomena in modern culture: // Bulletin of KarSU. Series of Philol. No. 1. S. 36-43.5. Neklyudov S.Yu. (2003) Folklore of modern city // Modern city folklore. – M.: RSUH. – P. 5-24. Cyber literature: Collective monograph / Responsible editor. Kalieva A.K.. – Almaty: 2020. (in Russ)

3. Gramatchikova N.B., Khoruzhenko T.I. (2017) Postfolklore and the Internet: a textbook. - Yekaterinburg: Izd-vo of Ural uni. – 62 p. - URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54011/1/978-5-7996-2180-3_2017.pdf (accessed: 11.03.2022). (in Russ).

4. Ivanova T.G. (1995) American folklore about Russian folklore // Russian Studies: Quarterly of Russian Philology and Culture. - SPb., 1995. No. 2. S. 2372. (in Russ).

5. Kargin A.S., Kostina A.V. (2009) Scientific understanding of Internet folklore: current problems and research experience // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 5-18; Lanskaya Yu.S. (2009) American “Bogus Warnings” (“false warnings about danger”) and Russian “letter of happiness” // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 158-169; Alekseevsky M.D. (2009) «Что мне водка в летний зной ...»: Problems of textology of folklore on the Internet // Internet and folklore: Sat. Art. – M. –P. 71-89; Vlasova G.I. (2009) Internet congratulations as a genre of postfolklore // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 294-301; Suslova T.I. (2009) Internet folklore as a form of intercultural communication // Definitions of culture. Issue. 8. – Tomsk. – P. 286-297. (in Russ).

6. Neklyudov S. Yu. (1995) After folklore // Zhivaya Starina. – № 1. – S. 2-4. - URL: <http://www.folkcentr.ru/zhivaya-starina-1995-1> (accessed: 11.03.2022). (in Russ).

7. Neklyudov S.Yu. (2003) Folklore of the modern city // Modern urban folklore. – M.: RGGU. - P. 5-24; Rukomoinikova V.P. (2004) “Virtual” folklore: pros and cons. – Yoshkar-Ola; Lutovinova O.V. (2009) Fable in virtual folklore // Russian language abroad. – No. 2. – P. 77-82. (in Rus.). Radchenko D.A. (2007) Network folklore as a way of understanding the actual reality // Folk-art-net: new horizons of creativity. From tradition - to virtuality. – M. – P. 63-75; Rosin V.M. (2007) The phenomenon of network folklore // Traditional culture. – No. 3. – P. 15-22; Frolova O.E. (2007) Visual specifics of a network anecdote // Traditional culture. – No. 3. – P. 30-36; Metalnikova V.V. (2009) Байка об ащком баяне (Traditional folklore genres and their modifications on the Internet) // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 106-116; Petrova A.A. (2009) Language and text of network folklore: slang, anecdote and ditty // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 218-234; Dzhaililova H.A. (2009) Virtual-folk forms of identity presentations on the Internet // Internet and folklore: Sat. Art. – M. – P. 294-301. (in Russ).

8. Blank, T. J. (Ed.). (2009). *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World*. University Press of Colorado. 260 p. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5> (in Eng.).

9. Daniel W. VanArsdale (2016). Chain Letter Evolution // URL: <https://carryiton.net/chain-letter/evolution.html> (in Eng.).

10. Guliyev, Hikmet. İnternet Folkloru Bağlamında Parodik Kahraman Algısı: Sosyal Protesto ve Yetişkinliğe Kültürel Geçiş // Millî Folklor 136 (Kış 2022): 109-125. – URL: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=136&Sayfa=111> (in Turkish)
11. Howard, R. G. (2008). Electronic Hybridity: The Persistent Processes of the Vernacular Web. *The Journal of American Folklore*, 121(480), 192–218. <http://www.jstor.org/stable/20487596> (in Eng.).
12. Hansen, G. (2009). Public Folklore in Cyberspace. In T. J. Blank (Ed.), *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World* (pp. 194–212). University Press of Colorado. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5.12> (in Eng.).
13. Howard, R. G. (2009). Crusading on the Vernacular Web: The Folk Beliefs and Practices of Online Spiritual Warfare. In T. J. Blank (Ed.), *Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World* (pp. 159–174). University Press of Colorado. <https://doi.org/10.2307/j.ctt4cgrx5.10> (in Eng.).